

4 класе 2022-2023 дешара шера г1алг1ай мотт хъехара балха программа

Д1акхетора каъхат.

Программа оттаяьй ФГОСа компоненташца ювзаяь, г1алг1ай мотт хъехара Г1алг1ай республика дешара министерство хетаяьча хъокхама программага хъежжа 4 класга г1алг1ай мотт хъехара долча книжках. Книжка чулоацам оттабяраш: К.А.Гагиев, Н.Д.Котиева, Оздоев Р. И Арахийцад книжка тоа а даь кхозлаг1а 2009 шера Магас г1алара «Сердало» яхача издательство-240 оаг1ув.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта гилман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца 1имерза а, эзди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш.

Школе наьна мотт 1омабара керттера 1алашонаш я дешар дика ховш дешархой кийчбар, багах деча, йоазон а къамаьлах а кхоачам болаш, пайда эца ховш уж кийчбар. Программа ФГОСаца ювзаяь я. Из лаьрх1а я к1ира 2 сахьат г1алаг1ай мотт хъехаш йолча школа учебни планаца кхоачашье. Шера 68 сахьат хул.

Программа лерх1амаш да:

- дешархошта шоай наьна мотт безалургболча тайпара дешара болх дика оттабе;
- орфографехи, пунктуациехи, морфологехи, фонетикахи кхетам бала;
- метта гилам 1омаде, г1алг1ай меттах бола кхетам шербар, к1оаргбар;
- г1алат ца деш йоазув де, сочинени, изложени язье бераш 1омаде;
- дешара кхетам лакхбе, 1омадаь ховр нийса д1аязде, ший уйлаш, шийна хетар, ховр дешархочо нийса д1аяздергдолаш говзал кхеяр.

Программа чулоацам шера ба. Укх юкье я фонетика, графика, йоазув, дешар, орфоэпи, орфографи, деша оттам. Урока чулоацама юкье, тар ма лу , дешара а воспитательни лоарх1ам бола материалаш яхийтай. Уж дукхаг1ьяраш г1алг1ай багахбувцама юкьера, художественни произведенеш т1ара я. Книжка курс кхаь разделах латг: кхоалаг1ча класе дийшар кердадаккхар (оазаш, алапаш, предложени, керттера, керттерза маьженаш), деша оттам, къамаьла доакьош.

Грамматика хъаькъехъа кхоачаш де деза декхараш:

- 1) оазех, алапех кхетам балар;
- 2) орфографически минимум лакхьяр;
- 3) предложени керттера маьженаш йовзийтар;
- 4) къамаьла доакьош довзийтар;
- 5) дувзаденна къамаьл шаьрдар;
- 6) кхоллама балхаш увттаде 1омабар:
  - а) сочинени миниатюра;
  - б) изложени-зарисовка;
  - в) суртах лаьца дувцар оттадар;

г) кицах лаьца сочинени-миниатюра язъяр.

Ц1ердеша а , белгалдеша а, хандеша а тохкама хьокхам ба книжка т1а.

Х1ара темах массехк тайпара де йиш йолаш йоазон балхаш да. Изложени тексташ я упражненешка. Сочинени оттае сурташ да книжка оаг1онаш т1а. Хьехархой торо хургья ший берий кхетамга хьежжа, тахка езаца,е д1ач1оаг1ье езаца бокьонашка хьежжа шийна мегаргйола текст хьакьоастае. Бераша каст-каста язде деза суртий диктант, харжара, тохкама, д1акхетора, кхоллама диктанташ.

Книжка программни материал укх разделах латт

№ арг1.	Раздела тема	Сахьатий боарам
1	Хьалха 1омадаьр кердадаккхар.	17 с.
2	Предложени.	8 с.
3	Къамаьла доакьош. Ц1ердош.	15 с.
4	Белгалдош.	4 с.
5	Таьрахьдош.	2 с.
6	Ц1ерметтдош.	2 с.
7	Хандош.	9 с.
8	Куцдош.	2 с.

Шера бе безаш 9 йоазон болх ба: царех диктант- 9; изложени- 2, сочинени 1.

Йиьлаг1а класс чакхйоалаш дешархошта ха деза дешай фонетически тохкам бе, синтаксически, морфологически тохкам бе. Деша оттамах дош декъа ха деза. Мукъеи мукъазеи оазаш, зовнеи кьореи мукъаза оазаш, й1аьхеи лоацеи мукъаза оазаш кьоастае. Шекон мукъеи мукъазеи оазаш белгалъю алапаш юкьедола дешаш нийса язде, доалара дешаш нийса язде ха деза. Дика кхетам хила беза шола, шолха, шола-шолхача алапех. Дешдакъа хьахилар, дош сехьадаккхар, предложенех, предложене чу дешай бувзамах, предложене маьженах шедар ха деза. Иштта дика ховш, шойла атта кьоазадеш хила деза къамаьла доакьош, цар таьрахьашца, классашца, дожарашца хувцадалар. Цхьантайпарча маьженах, царна юкьерча хоттаргах, цига оттадеча сецара хьараках кхетам хила беза.

4 классе г1алг1ай мотт хьехара календарни тематически план.

№ арг1.	Хетар таьр	Дола таьр.	Сахьата ш	Урока тема	Дешара балха кертера тайпаш, дешархочун ха дезара лерх1ам.	Ц1.болх
1			1	Хьалха 1омадаьр кердадаккхар. Хьалха 1омадаьр кердадаккхар. Доалареи юкьареи ц1ердешаш.	Кхоалаг1ча классе 1омадаьр кердадаккхар. Мукъеи мукъазеи, кьореи зовнеи, й1аьхеи лоацеи, шола, шолха, шола-шолха оазаш кьестаяр. Предложене кертереи кертерзеи маьженаш, кьамьла доакьош хар. Деша оттамах ховр кердадаккхар.	
2			1	Доалареи юкьареи ц1ердешаш.	Доалареи юкьареи ц1ердешаш довзар, доалара ц1ердешаш яздар бокьо хар, уж юкье долаш предложенеш оттаяр.	
3			1	Оазаш алапаш.	Оазаш алапаш в1аши дистар, алфавитах бола кхетам шербар. Шекон мукъа, мукъаза оазашца дола дешаш яздар бокьонаш хар.	
4-5			2	Мукъеи мукъазеи оазаш.	Мукъеи мукъазеи оазех бола кхетам шербар. Дешдакьа хьаде, дош сехьадаккха, фонетически тохкам бе хар. Маца белгалъю мукъача алапо ши оаз хар. Лоаца мукъа оазаш йола дешаш нийса язде хар, шекон мукъа оазаш йола дешаш нийса д1аяздара бокьонаш хар.	
6-7			2	Диктант. Г1алаташцара болх.	Кердаяьха бокьонаш дага а лувцаш д1аоала текст нийса д1аязьяр. Г1адуллараш нийса кхоачашдар.	
8-9			2	Й1аьхеи лоацеи мукъа оазаш.	Мукъеи мукъазеи оазех бола кхетам шербар. Дешдакьа хьаде, дош сехьадаккха, фонетически тохкам бе хар. Маца белгалъю мукъача алапо ши оаз хар. Лоаца мукъа оазаш йола дешаш нийса язде хар, шекон мукъа оазаш йола дешаш нийса д1аяздара бокьонаш хар	
10-11			2	Зовнеи кьореи мукъаза оазаш.	Зовнеи кьореи оазаш йовза, уж юкье йола дешаш нийса яздар бокьонаш хар. Фонетически тохкам бе хар. Г1алаташ таьха, г1алаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар.	

12-13			2	Влаши духьала нийслуш йола зовнеи кьореи оазаш.	Влаши духьала нийслуш йола зовнеи кьореи оазаш йовзар, уж юкье йолаш дола дешай масалаш кхувлар.	
14			1	Шола мукъаза оазаш-алапаш.	Шола мукъаза оазаш белгалъю алапаш юкьедола дешаш нийса д1аяздар, нийса сехьадахар. Фонетически тохкам бе хар.	
15			1	Шолха алапаш.	Шолха алапашца дола дешаш нийса яздар, уж влаши тувла ца дар.	
16-17			2	Шола-шолха алапаш.	Шола-шолха алапашца дола дешаш хар, уж сехьадахара бокьонаш хар, цу алапашца долча дешай масалаш кхувлар. Фонетически тохкам бе хар.	
18			1	Диктант.	1омаяь бокьонаш дага а лувцаш д1аоала текст нийса д1аязье, т1адулларах нийса кхоачашде хар.	
19-20			2	Алап <u>й</u> . Йиш хоадора а кьоастора а хьаракаш.	Алап й деша хьалха а (йи, йо) т1ехьа а дола дешаш хар, уж нийса яздар. Йиш хоадора а кьоастора а хьаракаш шоайла влаши тувла ца дар, уж юкье дола дешаш хар, нийса яздар, цар масалаш кхувлар. Фонетически тохкам бе хар.	
21-22			2	Йиш хоадора а кьоастора а хьаракаш.	Йиш хоадора а кьоастора а хьаракаш шоайла влаши тувла ца дар, уж юкье дола дешаш хар, нийса яздар, цар масалаш кхувлар. Фонетически тохкам бе хар.	
23			1	Дешдакья.	Дешдакья хьахилара бокьо хар, деша ца мас дешдакья да хара бокьо йоалае хар, дешаш нийса сехьадахар.	
24			1	Деша овла. Цхьа овла бола дешаш.	Деша овлах кхетам хилар, цхьа овла бола дешаш малаг1аш да хар, масалаш доладар, овла белгалбаккха хар.	
25			1	Деша чаккхе.	Деша чаккхех кхетам хилар, деша чаккхе хьалаха а, белгалье а, хувца а хар.	
26			1	Дешхьалхе.	Дешхьалхех кхетам хилар, из йовзар деша юкье, хьакьоастае хар, белгалъяр, из т1атохарца керда дешаш хьаде хар. Масалаш доладар, предложенеш оттаяр.	
27			1	Тохкама хьат1аяздар.	Предложенех кхетам хилар. Яржа, яржанза, цхьалхане, чоалхане предложенех юкьара кхетам хилар.	

28			1	Суффикс.	Предложенех кхетам хилар. Яържа, яржанза, цхьалхане, чоалхане предложенех юкъяра кхетам хилар. Суффиксах кхетам хилар, из йовзар деша юкье, хьакьоастае хар, белгалъяр, из тIатохарца керда дешаш хьаде хар. Масалаш доладар, предложенеш оттаяр.	
29			1	Предложени Дувцареи, хаттареи, айдареи предложенеш.	ГIалаташ тахка, гIалаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар. Цу бокьонашта доагIа масалаш доаладе хар. Предложене тайпаш хар, уж кхоачалуча оттаду хьаракаш хар.	
30-31			2	Предложене кертереи кертерзеи маьженаш.	Предложени маьженаш хар, уж нийса хаттар а оттадеш предложене чу белгалъяха а хар, схема е, хаттарашца дешай бувзам гучабаккха а хар.	
32			1	Цхьантайпара маьженаш йола предложенеш.	Цхьантайпарча предложене маьженах кхетам хилар, уж чуйола предложенеш оттае хар, къамаьла юкьекхувлар, сецара хьаракаш оттаду бокьонаш хар.	
33			1	Предложене цхьантайпарча маьженашта юкье <u>а, е, и,</u> яха хоттаргаш.	Предложене цхьантайпарча маьженашта юкье <u>а, е, и,</u> яха хоттаргаш язدارа бокьонаш хар, царна юкье сецара хьаракаш оттадара бокьонаш хар.	
34-35			2	Хоттаргаш <u>а, е</u> .	Хоттаргаш а, е дола предложенеш оттае хар, дIаязъяр, царна юкье сецара хьаракаш маца оттаду хар.	
36			1	Хоттарг и.	ГIалаташ тахка, гIалаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар. Цу бокьонашта доагIа масалаш доаладе хар. И яхача хоттаргаца йола предложенехкхетам хилар, сецара хьарак маца оттаду хар.	
37			1	Хоттарг и.	ГIалаташ тахка, гIалаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар. Цу бокьонашта доагIа масалаш доаладе хар. И яхача хоттаргаца йола предложенехкхетам хилар, сецара хьарак маца оттаду хар.	
38-39			2	А, е, и яха хоттаргаш долча предложене цхьантайпарча маьженашта юкье сецара хьаракаш.	А, е, и яха хоттаргаш долча предложене цхьантайпарча маьженашта юкье сецара хьаракаш маца оттаду хар. Уж санна йола предложенеш оттае хар, къамаьла юкье кхувлар, нийса дIаязъяр.	

40-41			2	Контролни диктант. Глалаташцара болх	Гомаяь бокъонаш дага а лувцаш длаоала текст нийса длаязье, тладулараш нийса кхоочашде хар.
42			1	Къамаьла доакъош. Къамаьла доакъош. Кердадаккхар.	Къамаьла доакъош кхетам хилар, бокъонаш хар, масалаш кхувлар, предложенеш отгаяр. Нийса хаттараша отгадеш уж предложене чу къоастае хар. Предложене маьженаши къамаьла доакъоши влаши диста, къестаде хар.
43-44			2	Цердош .Юкъара кхетам.	Цердешах кхетам хилар, уж предложене чура нийса хъалахар, малагла маьже хул хар.
45-46			2	Цердешай таьрахъашца хувцадалар.	Цердешаш таьрахъашца хувца, чаккхенаш нийса язье хар. Цердешай классех кхетам хилар, уж къоастае хар, гойтамаш нийса кхувлар.
47-48			2	Цердешай классаш.	Цердешай классех кхетам хилар, уж къоастае хар, гойтамаш нийса кхувлар.
49-50			2	Цердешай дожарашца хувцадалар.	Цердешай дожарех кхетам хилар. Легар фуд хар. Цердешаш нийса, хаттарашка хъежжа легаде а длаязде а хар. Предложене чу цердешай дожар нийса къоастадар.
51			1	Тохкама хъатлаяздар.	Гомаяь бокъонаш дага а лувцаш длаоала текст нийса длаязье, тладулараш нийса кхоочашде хар.
52			1	Цера дожар.	Цера дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса длаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цердешай дожар нийса къоастадар.
53			1	Доала дожар.	Доала дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса длаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цердешай дожар нийса къоастадар.
54			1	Лура дожар.	Лура дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса длаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цердешай дожар нийса къоастадар.
55			1	Дера дожар	Дера дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса длаязьяр, белгалъяккхар.

					Предложене чу цѣрдешай дожар нийса къоастадар.	
56			1	Изложени.	Юмаѣ бокѣонаш дага а лувцаш дѣаоала текст нийса дѣаязѣ, тѣдулларах нийса къоачашде хар.	
57			1	Гѣалаташцара болх. Дѣра дожар.	Гѣалаташ тахка, гѣалаташ даѣ дешаш нийса язде хетаяѣ бокѣонаш хар. Дѣра дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязѣяр, белгалѣяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса къоастадар.	
58			1	Кечала дожар.	Кечала дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязѣяр, белгалѣяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса къоастадар.	
59			1	Хотталура дожар.	Хотталура дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязѣяр, белгалѣяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса къоастадар.	
60			1	Меттига дожар.	Меттига дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязѣяр, белгалѣяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса къоастадар.	
61			1	Дустара дожар.	Дустара дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязѣяр, белгалѣяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса къоастадар.	
62			2	Цѣрдешай дукхален таѣрахѣ.	Цѣрдешаш таѣрахѣашца хувца, чаккхенаш нийса язѣе хар. Цѣрдешай морфологически тохкам бе хар.	
63-64			2	Диктант. Гѣалаташцара болх	Юмаѣ бокѣонаш дага а лувцаш дѣаоала текст нийса дѣаязѣ, тѣдулларах нийса къоачашде хар. Гѣалаташ тахка, гѣалаташ даѣ дешаш нийса язде хетаяѣ бокѣонаш хар	
65			1	Дожарех Юмаѣяр чѣоагѣдар.	Предложене чу цѣрдешай дожар нийса къоастадар. Цѣрдешай морфологически тохкам бе хар.	
66			1	Белгалдош. Белгалдош. Кердаккхар.	Белгалдешах кхетам хилар. Уж хаттарашца предложене юкѣера хѣалеха хар, дувцара къамаѣла юкѣекхувлар.	
67-68			2	Юѣаѣмеи юѣаѣмзеи белгалдешаш.	Юѣаѣмеи юѣаѣмзеи белгалдешай белгалонаш хар, уж къѣстадар, дувцара къамаѣла юкѣекхувлар.	
69-70			3	Белгалдешаш таѣрахѣашцеи классашцеи хувцадалар.	Белгалдешай хувцадаларах кхетам хилар, масалаш доаладар.	

71-72			2	Контролни диктант. Галаташ тIара болх.	Томаяь бокъонаш дага а лувцаш текст нийса дIаязье, тIадуллараш нийса кхоачашде хар.	
73-74			2	Белгалдешай дожарашца хувцадалар.	Предложене чу таьрахь, класс нийса къоастаяр. Белгалдеша морфологически тохкам бе хар.	
75			1	Белгалдешах томадаьр кердадакхар.	Томаяь бокъонаш дага а лувцаш текст нийса дIаязье, тIадуллараш нийса кхоачашде хар.	
76-77			2	Таьрахьдош. Таьрахьдош. Юкъара кхетам.	Таьрахьдешах кхетам хилар. Уж хаттарашца предложене юкъера хьалеха хар, дувцара къамаьла юкъекхувлар. Таьрахьдешаш нийса дIаязде хар.	
78-79			2	Массалии аргIани таьрахьдешаш.	Массалии аргIани таьрахьдешах кхетам хилар. Уж тайпах декъа хар, предложене юкъера хьалаха а нийса дIаязде а хар.	
80			1	ЦIерметтдош. ЦIерметтдош. Юкъара кхетам.	ЦIерметтдешах кхетам хилар. Уж хаттарашца предложене юкъера хьалеха хар, дувцара къамаьла юкъекхувлар. ЦIерметтдешаш нийса дIаязде хар.	
81-82			2	ЦIерметтдешай легар.	ЦIерметтдешай легаде хар. Хаттарашка хьежжа чаккхенаш хувца а нийса дIаязье а хар.	
83-84			2	Изложени. Галаташцара болх	Томаяь бокъонаш дага а лувцаш дIаоала текст нийса дIаязье, тIадуллараш нийса кхоачашде хар. Галаташ тахка, галаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокъонаш хар.	
85-87			3	Хандош. Хандош. Юкъара кхетам.	Предло-жене чу цIерметтдеша таьрахь, дожар нийса къоастадар. Хандешах кхетам хилар. Из предложене чура нийса хаттар а оттадеш хьалаха хар. Къамаьла юкъе кхувлар.	
88-89			2	Хандеша белгалза форма.	Хандеша белгалза формах кхетам хилар. Из предложене чура нийса хаттар а оттадеш хьалаха хар. Къамаьла юкъе кхувлар.	
90-91			1	Хандеша ханаш.	Хандеша ханаш йовзаш хилар, уж хаттарашца къоастаяр. Предложене чура хандеша ха белгалъяккхар.	
92			1	Хандеша йола ха.	Хандеша йолча хана кхетам хилар. Цун хаттар а белгало а хар.	
93-94			2	Хандеша яха ха.	Хандеша яхача ханах кхетам хилар. Цун хаттараш а белгалонаш а хар. Предложене чура хандешай ха къоастае хар.	

95			1	Хандеша хургйола ха.	Хандеша хургйолча хана кхетам хилар. Цун хаттараш а белгалонаш а хар. Предложене чура хандешай ха кьоастае хар.	
96-97			2	Диктант. Галаташцара болх.	Томаяь бокьонаш дага а лувцаш длаоала текст нийса длаязье, тладулларах нийса кхоачашде хар. Предложене чу цлердешайи белгалдешайи таьрахь, дожар нийса кьоастадар, хандеша ха кьоастаяр. Галаташ тахка, галаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар Куцдешах кхетам хилар.	
98-99			3	Дацардешаш ца, ма хандешашца нийса яздар.	Дацардешах кхетам хилар. Из предложене чу юкьекхувлар, хандеша маан мишта хувцалу хар. Предложене чу цлердешайи белгалдешайи таьрахь, дожар нийса кьоастадар, хандеша ха кьоастаяр. Дацардешах кхетам хилар. Из предложене чу юкьекхувлар, хандеша маан мишта хувцалу хар.	
100			1	Куцдош. Куцдош. Юкьяра кхетам.	Предложенена юкьекхувлар, цо бу болх хар, из хьалаха хар. Предложени синтаксически а морфологически а тохкам бе хар.	
101-102			2	Куцдош предложенешта юкьяра кьоастадар.	Предложенена юкьекхувлар, цо бу болх хар, из хьалаха хар. Предложени синтаксически а морфологически а тохкам бе хар.	